

УДК 81'42

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2025.50.53-62>**Дергач Д.В.**

ORCID ID: 0000-0003-4215-3825

Web of Science Researcher ID: U-3019-2017

Scopus ID: 57221787511

МЕДІЙНА ЖАНРОЛОГІЯ В НЕОЛІНГВІСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті аргументується дослідницька природа медійної жанрології як складника неолінгвістичної парадигми. Постулюється теза щодо методологічного впливу функціоналізму на її актуалізацію у фаховій інтерпретації ресурсу літературної мови. Предметність сучасної мовознавчої науки передбачає залучення до аналізу не лише лінгвістичних критеріїв і методів, але й ідей із різних галузей гуманітарного профілю. Зважаючи на природу суспільної комунікації, йдеться про соціо-, психо-, когнітивну лінгвістику, філософію, логіку, етику, естетику та ін. Це дозволяє, на думку автора, визначити інтелектуалізовану послідовність і тяглість фахових спостережень, що, зважаючи на обов'язкову новизну науки, адаптується до об'єктивної реальності. А отже, вже сформована дослідницька традиція розвивається в активному стилістичному пошуку щодо природи й функцій мовних одиниць у формалізованих контекстах, окреслених жанровими константами. Окреслюються нові підходи щодо опису й аналізу комунікативних конструкцій в архітектоніці традиційних і нових жанрів медіа, що динамізує сучасну наукову думку.

Сфера масмедіа визначається оптимальним джерелом аналізу розвитку її формально-жанрових і функціонально-стильових домінант. Пропонується розглядати медійні жанри не в лінійно-описовій проєкції на їх узагальнені мовні особливості, а в контексті функціонально-стилістичної динаміки сфери масової інформації. Звертається увага на те, що локус медійної жанрології позначений актуальністю і стосується новаторських формулювань щодо ідей і перспектив аналізу жанру у проєкції на медійну стилістику. Це і формує, на думку автора, предметність медійної жанрології. Визначаються також об'єкт аналізу нової наукової галузі, її мета, завдання, новизна і дослідницький потенціал, що виявляються у формулюванні тенденцій розвитку сучасного суспільства, пов'язаних із мовною комунікацією.

Ключові слова: жанр, медійний жанр, жанрологія, медійна жанрологія, медіалінгвістика, неолінгвістика.

Інформація про автора: Дергач Дмитро Валерійович – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри стилістики та мовної комунікації; Навчально-науковий інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: dimyla.philolog@ukr.net.

Dmytro V. Dergach

ORCID ID: 0000-0003-4215-3825

Web of Science Researcher ID: U-3019-2017

Scopus ID: 57221787511

MEDIA GENRE STUDIES IN NEOLINGUISTIC DISCOURSE

Abstract. *The article substantiates the research-based nature of media genre studies as an integral part of the neolinguistic paradigm. It posits the thesis regarding the methodological influence of functionalism on its actualization within the professional interpretation of the literary language resource. The object-oriented approach of contemporary linguistic science presupposes the involvement of not only linguistic criteria and methods but also ideas of the humanities' various fields. According to the nature of social communication, it includes socio-, psycho-, and cognitive linguistics, philosophy, logic, ethics, aesthetics, etc. This, in the author's view, makes it possible to identify an intellectualized sequence and continuity of professional observations which, considering the inherent novelty of science, adapt to objective reality. Consequently, an established research tradition continues to evolve through an active stylistic search into the nature and functions of language units within formalized contexts delineated by genre constants.*

The article also outlines new approaches to the description and analysis of communicative constructions within the architectonics of both traditional and new media genres, thereby contributing to the dynamism of contemporary scholarly thought.

The field of mass media is defined as an optimal source for analyzing the development of its formal, genre, functional and stylistic dominants. It is proposed to view media genres not from a linear and descriptive perspective focused solely on their generalized linguistic features, but rather within the context of the functional and stylistic dynamics of the mass information sphere. The author pays attention to the fact that the locus of media genre studies is marked by its topicality and relates to innovative formulations concerning ideas and prospects for genre analysis projected onto media stylistics. It constitutes the subject matter of media genre

studies. The object of analysis of this new field, along with its purpose, tasks, originality, and research potential, is also defined, ultimately resulting in the identification of development trends in contemporary society that are intrinsically linked to language communication.

Keywords: *genre, media genre, genre studies, media genre studies, media linguistics, neolinguistics.*

Information about the author: *Dergach Dmytro Valerijovych – PhD, Associate Professor; Associate Professor of the Department of Stylistics and Language Communication; Education and Scientific Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

E-mail: *dimyla_philolog@ukr.net.*

Специфіка сучасного лінгвістичного пошуку спирається на інтегральні підходи до чітко визначеного об'єкта вивчення, комплексний, синкретичний погляд на мовні явища. Це дозволяє сформулювати, передусім загальні тенденції щодо подальшого розвитку мовознавчої науки (в неолінгвістичній парадигмі) у проєкції на поглиблення процесів інтелектуалізації української літературної мови, її функціональних, стильових і жанрових параметрів, змінних у динамічній комунікативній парадигмі.

Так, мовно-стильова природа засобів масової інформації як сфери, що безпосередньо формує та вербалізує масову мовну свідомість, корелюється з ідеями психолінгвістичного аналізу мови О. Потебні в контексті "мови як духу народу". Розвиваючи ідеї В. фон Гумбольдта, науковець зауважував на її особливій енергії, що фіксує та відображає дух народу, вимір його інтелектуальної свідомості, ментальні та культурні цінності. Саме вони формують час і простір культури. Таким чином, О. Потебня осмислював мову через її можливості в аспекті історико-культурного психологізму, що дозволяло йому визначати мову як об'єктивну даність, здатну консолідувати народ передусім на ментальному рівні, а відтак, – сприяти гармонійному розвитку нації. Мова в такому разі є тим маркером, що позначає та визначає природу екстралінгвальної мотивації динаміки комунікативного акту.

У контексті аналізу сучасного інформаційного простору, спираючись на авторитетні ідеї О. Потебні, більш доцільно говорити не тільки про взаємопов'язані категорії мови,

мислення, свідомості, вербалізацію вже наявної чи нової істини, думки, але і про зовнішній вплив на процес породження смислів і принципів їх подальшого оформлення у висловлюванні / тексті певного жанру. Йдеться, зокрема, про інформаційні, маніпулятивні стратегії, що ґрунтуються не на свідомому формуванні думки з урахуванням досвіду автора, а на моделюванні характеру усвідомлення цього досвіду реципієнтом у попередньо продуманому ракурсі.

Уже сформована філологічна традиція розвивається в активному стилістичному пошуку щодо природи й функцій мовних одиниць у формалізованих контекстах, окреслених жанровими константами. Цілком справедливо окреслюються нові підходи опису й аналізу комунікативних конструкцій в архітектоніці традиційних і нових жанрів, що динамізує сучасну наукову думку. Аналізуючи ідейно-сміслові кореляції традиції та новаторства в дослідницькому пошуку, М. Фуко зауважував на тому, що традиція "ставить на меті наділити особливим часовим статусом сукупність феноменів, які є водночас послідовними й ідентичними (або принаймні аналогічними); вона дозволяє переосмислити розсіяння історії в однакових формах; вона наділяє нас правом зменшити відмінність, притаманну всякому початкові, щоб дійти, не нашттовхуючись на розриви, до невизначеності джерел; завдяки їй можна виокремити нові феномени на тлі перманентного й перенести їхні переваги на оригінальність, геній, на рішення, властиві індивідам" [3, с. 33-34]. Це дозволяє визначити інтелектуалізовану послідовність і тяглість фахових спостережень, що, зважаючи на обов'язкову новизну науки, адаптується до об'єктивної реальності.

Зокрема, останнім часом, на слухне переконання Л. Шевченко, спостерігається "формування тенденції до універсалізації комунікативної сфери" [4, с. 358], позначеної розширенням системи функцій, що в ній послідовно реалізується. Це закономірно впливає на динаміку мовно-стильової та жанрової природи суспільної комунікації та потребує оновлення дослідницьких практик її аналізу. Дослідник абсолютно прогнозовано формулює проблемне

.....

питання щодо сфери масмедіа: "як у добу електронної інформації (радіо, телебачення, реклама, Інтернет) аналізувати публічне масове мовлення за аналогією лише до публіцистичних (часописи, газети) текстів?" [5, с. 5]. "Одночасно цей стиль акумулює ззовні суперечливі тенденції, оскільки поєднує як динамічність, так і консерватизм, як еталонність і залежність від норм літературної мови, так і зумовленість добору та формування функціональної норми відповідно до уподобань часу, соціально стратифікованої групи та ін. ...Синтез стандарту та експресії є результатом установки на інформування та переконання; зіткнення протилежних тенденцій визначає також лабіальність мовного узуса і формування функціональної норми, що і є одним із критеріїв розвитку функціонального стилю" [5, с. 5]. Така лінгвостилістична предметність звертає особливу дослідницьку увагу на проблеми жанрології, що безпосередньо пов'язані зі стильовою динамікою комунікації, формалізацією думки / думок у відповідних текстових структурах як інтелектуалізованих результатах вербальної інтеракції.

Загалом у сучасному дослідженні мови та комунікації використання понять "інтелект", "інтелектуальний", "інтелектуалізація" мотивується зв'язком визначеної предметності з критеріями та фактами еволюції літературної мови. Відтак, лінгвістична проблематика послідовно доповнюється також ідеями з філософії, логіки, естетики, що в сукупності дозволять детермінувати й фахово проінтерпретувати іманентні характеристики трансформації лінгвальних знаків у зв'язку з динамікою комунікації, суспільно-політичними, науковими, культурними та іншими пріоритетами й цінностями соціуму, які передусім вербалізує мова у формалізованому контексті. Тобто йдеться про жанрову парадигму, що доволі точно й тонко реагує на зміни суспільної реальності, адаптуючись до викликів часу. А отже, інтелектуалізація як вимір ресурсу та потенціалу об'єкта чи явища (наприклад, жанру) відображає рівень і перспективу мислительної, когнітивної еволюції людини / суспільства.

Так, лінгвістичний вектор інтерпретації жанру та жанрової парадигми загалом, позначений антропоцентричними домінантами,

актуалізується в сучасному дослідженні, як правило, моделлю вивчення проблематики вербалізації свідомості людини в різних мовних одиницях і комунікативних контекстах, синхронізованих із полем і цінностями суспільної культури. Дослідники-мовознавці неодноразово у своїх спостереженнях зауважують на важливості саме антропоцентричного підходу до системного, послідовного опису й аналізу різних за природою комунікативних ситуацій, мовних одиниць, їх смислової та функціональної парадигми, що відображають індивідуальну / масову свідомість у жанрах і жанрових інваріантах текстових структур.

А отже, мовознавча інтерпретація жанрової системи суспільної комунікації корелюється з предметністю функціонального та комунікативного напрямків гуманітаристики. Передусім, ідеться про фіксацію представлених у тексті як особливому виразнику суспільної свідомості особливих мовних констант, що визначають динаміку процесів вербалізації реальності у визначеній архітектоніці, детермінованій функцією літературної мови.

Застосування в наукових спостереженнях таких дослідницьких практик пов'язується з інтерпретативним підходом до аналізу мовних універсалій, формалізованих жанровою природою мови, що реалізується в різних контекстах, різних комунікативних ситуаціях. Відтак, комунікативна організація вербальної інтеракції спрямована не у сферу мови, а у сферу мовлення, що пояснює актуалізацію функціональної парадигми в сучасній лінгвостилістиці. Це корелюється з предметною орієнтацією вже сформованих епістем, ідейно апробованих у різних фахових традиціях. Так, Ф. Бацевич в українському мовознавстві авторитетно розвиває теорію лінгвістичної жанрології (генології). На думку науковця, це – "напрямок сучасного мовознавства, розділ комунікативної лінгвістики, який досліджує жанри мовлення" [1, с. 8].

Поглиблення визначеної аспектології дослідницькою увагою до функціонального переходу, функціональної кореляції мовних одиниць між собою в архітектоніці жанру передбачає врахування екстра- й інтралінгвальних чинників, які, безперечно, впливають на активізацію компонентів, домінантних для аналізу відповідного

типу та жанру комунікації. Зазначена предметність сучасної жанрологічної науки передбачає залучення до аналізу мови не лише лінгвістичних критеріїв і методів, але й ідей із різних галузей гуманітарного профілю. Зважаючи на природу суспільної комунікації, йдеться про соціо-, психо-, когнітивну лінгвістику – дослідницькі напрями, які об'єктивно повинні бути враховані для отримання ґрунтовних висновків, перспективних у подальших наукових студіях, зокрема в галузі жанрології. Так, домінантними, на думку дослідників, видаються підходи [3, с. 15-72]:

1) когнітивний, що дозволяє окреслити механізми вербалізації свідомості людини, "схарактеризувати ментальні вияви мовних знаків";

2) культурологічний, пов'язаний зі з'ясуванням своєрідних особливостей мовної картини світу різних народів, що, відповідно, відображається в жанровій системі комунікації, синхронізований із часом і простором культури;

3) соціолінгвістичний, що передбачає дослідження взаємозв'язків мови і суспільства, форм існування мови залежно від їх соціальної зумовленості, відображення в мові суспільних процесів;

4) психолінгвістичний, конструкти якого розглядаються в аспекті зв'язку комунікативної діяльності, функцій мови, що корелюється з "високим інтелектуальним рівнем мовців та відповідним рівнем їх духовної культури". Це, у свою чергу, свідчить про можливість мови вербалізувати мовну свідомість автора та реципієнтів.

У свою чергу, функціонально-стилістичний підхід до питань жанрології актуалізує проблемну предметність аналізу сфер комунікації щодо їх жанрової природи через акцентуацію на функціях літературної мови. Однією з найбільш динамічних сфер і такою, що сьогодні закономірно розвивається, визначаючи цінності сучасного суспільства, є масмедіа. Жанрова система цього комунікативного простору постійно змінюється, має адаптивну природу, яка потребує окреслення самостійного дослідницького поля. Відтак, локус медійної жанрології позначений актуальністю і стосується новаторських

формулювань щодо ідей і перспектив аналізу жанру у проєкції на медійну стилістику.

Об'єктом фахових спостережень у галузі медійної жанрології є жанр як вербалізована форма мовної свідомості автора тексту, що актуалізує модель медійної комунікації в її стилістичних інваріантах. У свою чергу, предмет стосується лінгвостилістичного ресурсу і функціональної природи жанрів сучасних медіа в динамічній системі вербалізованих форм масової комунікації.

Мета медіалінгвістичної інтерпретації системи жанрів сучасних ЗМІ передбачає акцентовану дослідницьку увагу на мовознавчу аргументацію комунікативно змінної природи, функцій і стилістичних параметрів жанрів сучасних масмедіа, що репрезентують інтегральні процеси розвитку форм суспільної комунікації в часі та просторі глобалізованої культури. А отже, серед основних завдань і перспектив, що індивідуалізують пошук у галузі медійної жанрології, можна визначити такі:

1. Аргументувати мовознавчий об'єктно-предметний контекст і методологічну базу медійної жанрології в дискурсивній проєкції на неолінгвістичну парадигму.

2. Диференціювати вплив сформованих традицій інтерпретації жанру в різних галузях гуманітарного знання на природу медіалінгвістичної предметності.

3. Актуалізувати функціонально-стилістичний критерій класифікаційного розрізнення та дослідницької інтерпретації жанрової системи масмедійного поля.

4. Систематизувати дискурсивний терміноряд у галузі медійної жанрології – з увагою до синкретичного, міжстильового статусу масової комунікації.

5. Фахово коментувати активні процеси функціональної та стилістичної контамінації жанрів сучасних масмедіа як результату генералізації суспільних цінностей в інформаційну добу.

6. Актуалізувати перспективи фахових спостережень у дискурсі медійної жанрології в контексті комунікативної динаміки модерного масмедійного простору.

Відтак, новизна напряму медіної жанрології спирається на дослідницьку інтерпретацію жанрів з огляду на їх функціональну природу і стилістичний ресурс (зокрема в медіа або в синкретичному щодо стилістики комунікативному просторі). Це, на наш погляд, є переконливим аргументом для їх типізації та класифікаційного розрізнення. Медійні жанри, отже, розглядаються не в лінійно-описовій проєкції на їх узагальнені мовні особливості, а в контексті функціонально-стилістичної динаміки сфери масової інформації. Це визначає еволюційний контекст розвитку мови як ресурсу вербальної взаємодії учасників комунікації, оформлений у тексті певного жанру.

У свою чергу, "поняття розвитку та еволюції дозволяють перегрупувати послідовність розсіяних подій, співвіднести їх із одним і тим самим організаційним принципом, підпорядкувати їх візрцевій творчій силі життя (з його адаптативними механізмами, з його спроможністю до оновлення, безперервною кореляцією його різних елементів, з його системами уподібнення та обміну), відкрити принцип зв'язності та начерк майбутньої єдності, вже задіяні у кожному початку, опанувати час, підпорядкувавши його відношенню, яке вічно змінює напрям своєї дії, між початком і кінцем, що ніколи не бувають задані, але діють завжди" [3, с. 34]. Така ідейно ємна теза М. Фуко, аргументує закономірне тяжіння науки до новизни, актуальності, формулювання оригінальної предметності, ефективної щодо прогностичних критеріїв аналізу об'єкта дослідження.

На наш погляд, медійна жанрологія в неолінгвістичній парадигмі є тим напрямом, що відповідає викликам часу, потребі суспільства у критичному осмисленні комунікативних процесів, об'єктивної реальності, відображених у жанровій системі медіа. Саме ця парадигма відображає актуальні цінності та пріоритети соціуму, оскільки є змінним ретранслятором контенту, маркованого постійною суспільною увагою, що закономірно його визначає прецедентність. А тому потребує фахового аналізу, який буде результуватися у формулюванні тенденцій розвитку сучасного суспільства, пов'язаних, зокрема, і з мовною комунікацією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Вступ до лінгвістичної генології. Київ : Видавничий центр "Академія", 2006. 246 с.
2. Гуйванюк Н.В. Слово – Речення – Текст. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2009.
3. Фуко М. Археологія знання / Пер. з фр. В. Шовкун. Київ : Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2003. 326 с.
4. Шевченко Л.І. Інтелектуальна еволюція української літературної мови : теорія аналізу: монографія. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2001. 478 с.
5. Шевченко Л.І. Концепти теорії інтелектуалізації літературної мови в контексті розвитку стилю масової інформації. *Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика*. 2003. Вип. 7. С. 3-15.

REFERENCES

1. Batsevych, F.S. (2006). *Introduction to linguistic geneology* [Vstup do lnhvistychnoyi henolohiyi]. Kyiv [in Ukrainian].
2. Huivaniuk, N.V. (2009). *Word – Sentence – Text* [Slovo – Rechennia – Tekst]. Chernivtsi [in Ukrainian].
3. Fuko, M. (2003). *Archeology of the knowledge* [Arkheolohiia znannia]. Kyiv : Osnovy [in Ukrainian].
4. Shevchenko, L.I. (2001). *Intellectual evolution of the Ukrainian literary language: theory of analysis* [Intelektualna evoliutsiia ukrainskoi literaturnoi movy : teoriia analizu]. Kyiv : VPC "Kyiv's'kyj universytet" [in Ukrainian].
5. Shevchenko, L.I. (2003). *Concepts of the theory of intellectualization of literary language in the context of the development of the style of mass media* [Kontsepty teorii intelektualizatsii literaturnoi movy v konteksti rozvytku styliu masovoi informatsii]. *Current issues of Ukrainian linguistics : theory and practice*, 7, 3-15 [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції – 12.03.2025

Дата затвердження редакцією – 26.03.2025

Ця публікація ліцензована на умовах Creative Commons Attribution 4.0 International License.